

ALPULLU

PROF. DR. HASAN EREN

1. Yurdumuzun birçok yerinde yaygın olarak kullanılan birtakım yer adları vardır. *Akpınar, Aksu, Aktaş, Aktepe, Alaçam, Aladağ, Alapınar, Alayazı, Alayurt, Altıntaş, Karabağ, Karabayır, Karabel, Karaboğaz, Karaburun, Karakaya, Karakışla, Karakuyu, Sariağaç, Sarıçam, Sarıdana, Soğukoluk, Soğukpınar, Gökağaç, Gökbel, Gökusu, Uzunalan, Uzunkavak, Uzunuyu, Uzunoba, Uzunyazı* gibi. Bu adların anlamı daha ilk bakışta kolaylıkla anlaşılır.

Buna karşılık, yurdumuzda yalnız bir (veya birkaç) yerde kalmış birtakım adlar da geçer. *Dumlupınar* gibi. *Gemlik* gibi. *İnegöl* gibi. *Edincik* gibi. *Keçiborlu* (ve *Uluborlu*) gibi. *Sökü* gibi. *Yalova* gibi. Bu adların kökeni kolay kolay anlaşılmayacak kadar karışıktır. Bu bakımdan bu ve bunlara benzer adlar, köken ve anlam bakımlarından özel olarak tartışılmaya muhtaçtır.

Bu dizide çıkan bir yazımda, Anadolu'da birkaç yerde geçen *Sökü* adı üzerinde durmuştum.¹ Daha sonra *Keçiborlu* adının yapısına değinmiştim.² Yeni bir yazımda da *Düden* adının kökenini tartışmıştım.³ Son olarak da bu dizide çıkmak üzere *Gemlik* adı üzerine bir yazı yazdım.

Bu çalışmalara yeni bir katkı olmak üzere bu yazımda da *Alpullu* adının kökenini gözden geçirmek istiyorum.

2. *Alpullu*, yurdumuzun Trakya bölümünde küçük bir kenttir. Ancak, bu küçük yerleşme yeri yurt ölçüsünde yaygın bir ün kazanmıştır. *Alpullu* bu ününü 1926 yılında kurulan şeker fabrikasına borçludur.

Alpullu adı ilk bakışta *Arpalı, Ayvalı, Boyalı, Çavuşlu, Çubuklu, Elmalı, Kayalı, Keçili, Soğanlı* gibi adlara benzer. Yer adlarımızda *-lı, -li, -lu, -lü* eklerinin sık sık kullanıldığını görüyoruz. Bu bakımdan *Alpullu* adının sonundaki *-lu*'nun da bir ek olduğu kolaylıkla tahmin edilebilirse de, *Alpul*'un ne olduğu anlaşılabilir. *-lu* ekini ayırdıktan sonra geri kalan *Alpul* biçimini *al pul* olarak bölmek kolay değildir. Türkçe *al* sözü yer adlarında

¹ Türk yer adları. *Sökü*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1965. 149-153. s.

² Türk yer adları. *Keçiborlu*. Türkoloji Dergisi IV, 1972, 89-92. s.

³ *Düden*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1978-1979, 17-21. s.

ancak birkaç örnekte geçer. Kastamonu ilinde *Alinek* adlı bir köy vardır. Bu adın *Al inek*'ten geldiği açıktır. Buna karşılık Manisa ilinde geçen *Alağaç* adının *Al ağaç*'tan geldiği açık olarak söylenemez. *Alağaç* adının *Alağaç* biçiminden geldiği tahmin edilebilir. Nitekim Akyazı'da bu adda bir köy geçtiğini görüyoruz. *Alağaç*'ta geçen *ala* sözünün yer adlarında yaygın olarak kullanıldığını biliyoruz : *Alaçam* (İçel, Muğla, Samsun, Zonguldak); *Alakeçi* (Çanakkale); *Alakoç* (Ankara); *Alaseki* (Kastamonu); *Alasökü* (Sinop); *Alayaka* (Balıkesir, Denizli), *Alayunt* (Kütahya); *Alayurt* (Denizli, Samsun). Ancak, *pul* sözünün yer adlarında kullanıldığına tanık olamıyoruz. Bu bakımdan 'al pullu' anlamına gelen bir yer adı kolay kolay düşümlenemez.

3. Benim inancıma göre, *Alpullu* adının kökeninde eski bir kişi adı gizlidir : *Alpu* (~*Alpı*).

Alpu (veya *Alpı*) adı bugün Anadolu'da kişi adı olarak kullanılmaz. Ancak, eski kaynaklarda *Alpı* kişi adı olarak sık sık geçer. Bu ad bugün ancak yer adlarında saklanmıştır. Örnek olarak, Zonguldak ilinde *Alpı* adı, *Aşağı Alpı* ve *Yukarı Alpı* olarak geçer.

Yer adlarında kişi adlarının yaygın olarak kullanıldığını biliyoruz : *Bayram* (Kastamonu, Samsun, Sinop, Zonguldak); *Durmuş* (Kastamonu); *Dursun* (Kastamonu); *Satılmış* (Manisa) *Turgut* (Çorum, İzmir, Konya, Muğla, Tekirdağ).

Ödemis adı da kişi adı kökenli bir yer adıdır.

Ancak, yer adı olarak kullanılan kişi adlarının daha çok *-lı*, *-li*, *-lu*, *-lü* ekini aldığına tanık oluyoruz. Birkaç örnek : *Bayramlı* (Bolu, Giresun, Kastamonu, Kayseri, Konya, Samsun); *Durmuşlu* (Gümüşhane); *Dursunlu* (Adana, Hatay); *Turgutlu* (İzmir, Konya, Manisa, Samsun).

İşte bu örneklere göre, *Alpullu* adının da başlangıçta **Alpulu* (<*Alpu-lu*) olduğu anlaşılıyor. Sonradan **Alpulu* adı Anadolu ve Rumeli ağızlarında sık sık gözlediğimiz bir *gémination* sonunda *Alpullu* biçimini almıştır.

Anadolu ve Rumeli ağızlarında buna benzer birçok *gémination* örneğine rastlanır. Yer adlarında da bu ses olayına tanık olarak seçebileceğimiz birtakım örnekler vardır.

1. *Bağcılı* (Aydın). Bu adın *Bağcılı* adının yerel bir biçimi olduğu açıktır. Anadolu'da *Bağcılı* adı yanında *Bağcılar* (Zonguldak) biçimi de kullanılır.

2. *Hacılı* (Tekirdağ). Bu ad birçok yerde *Hacılı* (Giresun, Manisa, Ordu, Samsun, Sinop, Tokat) olarak geçer. Yurdumuzda *Hacılar* (Antalya, Aydın, Balıkesir, Bolu, Burdur, Bursa, Çankırı, Isparta, Kastamonu, Manisa, Muğla) adı da yaygın olarak kullanılır.

3. *Hocalı* (Adana). Bu ad yurdumuzun birçok yerinde *Hocalı* (Antalya, Giresun, İçel, Trabzon) olarak geçer. Anadolu'da *Hocalar* (Afyon, Antalya, Aydın, Bolu, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Zonguldak) biçimi de kullanılır.

4. *Kapullu* (Ankara, Zonguldak), *Aşağı Kapullu* (Zonguldak). Yurdumuzda normal olarak *Kapulu* (Adana) ve *Kapılı* (Kastamonu) biçimleri geçer. *Kapulu* adına karşılık *Kapusuz* (Kastamonu) adı da kullanılır.

5. *Kargıllı* (Kütahya). Bu adın normal karşılığı (*Kargılı*) yer adı olarak İçel'de kullanılır.

6. *Köselli* (Denizli). Afyon, Ankara, Giresun, Kastamonu, Ordu, Samsun, Sinop, Trabzon gibi illerde *Köseli* biçimi geçer.

7. *Savcılı* (Aydın). Denizli ilinde bu ad *Savcılı* olarak kullanılır.

8. *Tilkilli* (Denizli). Ankara ve Samsun illerinde *Tilkili* biçimi geçer.

9. *Yağcılı* (Kocaeli). Edirne ve Manisa illerinde *Yağcılı* olarak kullanılır. Ankara, Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Isparta, İzmir, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Muğla, Rize, Zonguldak illerinde *Yağcılar* adı yaygın olarak geçer.

10. *Yuvalı* (Kayseri). Bu adın normal karşılığı *Yuvalı*'dır. Bu biçim Hatay, İzmir ve Tekirdağ illerinde geçer.

**Alpulu* > *Alpullu* *gémínation*'unu açıklamak için saydığım bu örneklerle son veriyorum. Ancak, son olarak bir örnek daha vermek istiyorum.

Yurdumuzun birçok yerinde *Hallaç* (Antalya) ve *Hallaçlar* (Aydın, Balıkesir, Denizli) adlı birtakım köyler vardır. Bu köylerin adlarını ilk bakışta 'hallaç' olarak açıklamak çok kolaydır. *Beşikçi* (Antalya), *Kayıkçı* (Kastamonu, Balıkesir), *Kayıkçılar* (Zonguldak), *Panukçu* (Balıkesir) gibi yer adları yanında *Hallaç* ve *Hallaçlar* adlarının kullanılması normaldir. Yalnız, yurdumuzun birçok yerinde *Halaç* (Afyon, Giresun, Niğde, Tokat), *Halaçlar* (Bolu, Kastamonu, Kütahya), *Halaçlı* (Ankara, Giresun, Kastamonu, Tokat, Zonguldak) gibi birtakım adlar da geçer. Bu adların *Kalaç* boyundan kaldığı anlaşılıyor. Bu adın Anadolu'da *Kalaç* (Bolu, Samsun, Sinop), *Kalaçlı* (Kastamonu, Sinop, Tokat) olarak saklandığını da biliyoruz. Bu eski adın *k-* > *h-* değişmesi üzerine *Halaç*'a çevrildiği anlaşılıyor. İşte bu *Halaç* adının ilk bakışta *gémínation*'a uğradığı ve *Hallaç* biçimini aldığı düşünülebilir. Ancak, *Hallaç* biçiminin oluşmasında *hallaç* sözünün rolünü de göz önünde tutmak gerekir. Buna göre, *Hallaç* biçiminin oluşmasında daha çok bir halk etimolojisinden söz edilebilir.

Halaç > *Hallaç* örneğini bir yana bırakalım. Yazımın 3. bölümünde sıraladığım örneklerin açık tanıklığını kullanalım. Bu örneklerle göre, *Alpullu* adının **Alpulu* biçiminden geldiği açık olarak anlaşılıyor. **Alpulu* adı ise *Alpu* (~*Alpı*) kişi adının *-lu* ekiyle yapılmış bir türevidir.

Türkçe *Alpu* (~*Alpı*) kişi adının kökeni özel olarak tartışılmaya değer.¹

¹ W. Barthold, İslâm Ansiklopedisi'nde çıkan *celebi* maddesinde, Max van Berchem'in (özel bir mektubunda) Mezopotamya'da Artukluların kullandıkları *Alpı* adına dikkatini çektiğini bildirmişti. Barthold, bu adın *Alp* yerine kullanıldığını eklemişti. Bundan başka Selçuklu ve Karahanlıların kullandıkları *Çağrı* adının da "muhtemel olarak" Türkçe *çakır* 'doğan' sözünden geldiğini belirtmişti. Ona göre, bu adların sonunda geçen *-ı* (~*-i*) bir ektir.